

Tamamen harap olduktan sonra 1954 yılında cami derneği tarafından basit bir tarzda kâgir olarak yapılan ve aynı yıl ibadete açılan cami günümüzde de kullanılmakta, Eşrefoğlu Rûmî'ye ve yakınlarına ait bazı kabirler de minare ile caminin sağ tarafı arasında kalan açık hazîrede bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 7-10; C. von der Goltz, *Anatolische Ausflüge Reisebilder*, Berlin 1896, s. 424; A. Raymond, *Alttürkische Keramik in Kleinasien und Konstantinopel*, München 1922, s. 22-23; K. Otto-Dorn, *Das Islamische Iznik*, Berlin 1941, s. 39-48; Âsaf Hâlet Çelebi, *Eşrefoğlu Divanı*, İstanbul 1944, s. 5-41; Ayverdi, *Osmanlı Mimârsi IV*, s. 767-769; *Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler*, Ankara 1986, IV, 199-202; Semavi Eyice, *Iznik*, İstanbul 1988, s. 38; C. Gurlitt, "Die Islamitischen Bauten von Isnik (Nicaea)", *OA*, III (1913), s. 58-59; Ali Saim Ülgen, "Iznik'te Türk Eserleri", *VD*, I (1938), s. 60.

SELDA KALFAZADE

EŞREFOĞULLARI

XIII. yüzyıl sonlarına doğru Beşşehir ve Seydişehir yöresinde kurulan bir Türk beyliği.

Anadolu Selçuklularının uç beylerinden olan Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından kurulmuştur. Seyfeddin Süleyman Bey, Karaman ve Menteşe Türkmenleri'nin 1277 ve 1282 yıllarında Konya'ya saldırıları ve burayı işgallerinden faydalanarak nüfuzunu bulunduğu yörede hissettirmeye başladı. İlk hedefi Akşehir ve civarı oldu, bu bölgeye akınlarda bulundu. Selçuklu Sultanı III. Gıyâseddin Keyhusrev'in ölümünden sonra çir-

Beşşehir'de
Eşrefoğulları'ndan
Süleyman
b. Mehmed
adına basılmış
gümüş sikke
(İstanbul
Arkeoloji
Müzesi,
Teşhir,
nr. 1336)

kan saltanat boşluğu sırasında Keyhusrev'in annesi tarafından saltanat nâibliğine getirildi. Ancak II. Gıyâseddin Mesud'un Konya'da duruma hâkim olması üzerine kendi merkezi olan Gorgorum'a (Gurgurum-Gökçimen) döndü.

Toprakları bir ara Germiyanlı saldırısına uğrayan Seyfeddin Süleyman bu işgalden İlhanlılar'ın ve Selçuklular'ın yardımları sayesinde kurtuldu. Selçuklu-Moğol kuvvetleri, 1288 yılı başlarında Tarus'u işgal eden Karamanlılar üzerine yürüyünce Karamanlılar'ın müttefiki olan Süleyman Bey de Iğın'a saldırdı ve öldürttüğü muhafızların başını Konya'ya gönderdi. Ancak bir süre sonra Selçuklu Sultanı II. Mesud'a itaatini bildirmek üzere Konya'ya gitti ve sultan tarafından affedildi. Bu görüşmenin ardından Süleyman Bey merkezini Gorgorum'dan Beşşehir'e taşıdı. 687 (1288) tarihli kitabesinden buradaki kalenin Süleyman Bey tarafından inşa ettirildiği anlaşılmakta ve bu beyin daha o tarihte "emîr-i kebîr-i muazzam" unvanını kullandığı, babasının adının Eşref olduğu görülmektedir. Beşşehir de bazan kalenin bânisine izâfetle Süleymanşehir diye anılmaktaydı.

Eşrefoğlu ile barışı sağlamlaştırmak isteyen II. Gıyâseddin Mesud, kardeşi Rükneddin Geyümers'i Süleyman Bey'in kızı Gülcemal ile evlendirmek istiyordu. Bu hususu görüşmek için Beşşehir'e giden Geyümers Eşrefoğlu tarafından hapsedilince II. Mesud ordusuyla Beşşehir'e yürümüş, çıkması muhtemel bir savaş Karamanoğlu'nun araya girmesiyle önlenmiş ve Geyümers serbest bırakılmıştır.

İlhanlı Devleti'ndeki hükümdar değişikliğinden ve II. Mesud'un Kayseri'ye gitmesinden faydalanan uç Türkmenler'i yeniden ayaklandılar. Eşrefoğlu topraklarına saldıran Karamanoğulları karşılaştıkları şiddetli direniş üzerine geri çekilmek zorunda kaldılar. Bu karışıklıklar başa çıkamayan II. Mesud, İlhanlı Hükümdarı Geyhatu'yu Anadolu'ya çağırarak zorunda kaldı. Kuvvetli bir orduyla Anadolu'ya gelen Geyhatu Lârende (Karaman), Ereğli, Beşşehir ve yöresinde büyük bir katliam ve yağma hareketinde bulunmuş ve 7000 kişiyi esir alarak Konya'ya götürmüştür. Fakat Haziran 1292'de Geyhatu'nun Tebriz'e dönmelerinden, II. Mesud'un da kardeşinin saltanat iddiasıyla Kastamonu civarında ayaklanmasıyla meşguliyetinden faydalanan Karamanlılar Konya'ya saldırmışlar, Eşrefoğlu Süleyman Bey de Gevele

Beşşehir'de
(Süleymanşehir)
Alâeddin
Keykubad adına
basılmış
699 (1299)
tarihli
gümüş sikke
(İstanbul
Arkeoloji
Müzesi,
Teşhir,
nr. 1177)

Kalesi ve civarını işgal etmiştir. Ancak Süleyman Bey Geyhatu'dan çekindiği için kırk gün süreyle elinde tuttuğu bu kaladan ayrılarak Beşşehir'e dönmüştür.

Anadolu'da görevli Moğol noyanlarının sık sık ayaklandığı ve Anadolu Selçuklularının son yıllarını yaşadığı bu dönemde, diğer Türk beyleri gibi Eşrefoğlu Süleyman da ölümünden kısa süre önce muhtemelen 1299 veya 1300'de istiklâlini ilân etmiştir. Ancak Ağustos 1302'de vefat ederek Beşşehir'de yaptırdığı Eşrefoğlu Camii'nin yanındaki türbesine defnedilmiştir.

Süleyman Bey, babasının adına izâfeten kurduğu beyliğin sınırlarını Beşşehir ve Gorgorum bölgesinden güneyde Seydişehir ve Bozkır'a, kuzeyde ise Doğanhisar ve Şarkıkaraağaç'a kadar genişletmiştir. Yerine geçen büyük oğlu Mübârizüddin Mehmed Bey Gelendost ve Yalvac'ı alarak beyliğin topraklarını biraz daha büyütmüş, fakat kısa süre sonra buraları güçlü komşusu Hamîdoğulları'na bırakmak zorunda kalmıştır. Bu arada İlhanlı Hükümdarı Olcaytu Han'ın Memlûk seferinde başarısızlığa uğraması ve Anadolu'daki karışıklıklarla baş edemeyen dayısı İrinci'nin zulümleri uç Türkmenler'ini tekrar harekete geçirdi. Karamanoğlu Mehmed Bey Konya'yı işgal ederken Eşrefoğlu Mehmed de Iğın ve Akşehir yöresini ele geçirdi. Türkmen beylerinin bu cüretlerinden telâşlanan Olcaytu Han beylerbeyi Emîr Çoban'ı üç tümen askerle Anadolu'ya gönderdi. Sivas-Erzincan arasındaki Karanbük mevkiinde diğer Türkmen beyleri gibi Eşrefoğlu Mehmed Bey de Emîr Çoban'ın huzuruna giderek itaatini arzetti.

O sıralarda Mevlevîliği uç bölgelerinde yayma faaliyetleri içinde olan Mevlânâ'nın torunu Ulu Ârif Çelebi zaman zaman Beyşehir ve Akşehir'e uğrayarak Eşrefoğlu Mehmed Bey'in misafiri olmuş, Mehmed Bey ve oğlu Süleyman Şah Mevlî tarikatına girmişlerdir. Bu arada Olcaytu'nun yerine İlhanlı tahtına geçen Ebû Said Bahadır Han'ın yaşının küçüklüğü sebebiyle devletin idaresini onun adına Emîr Çoban'ın üstlenmesi üzerine İlhanlı tahtındaki değişiklikten faydalanan aralarında Eşrefoğlu Mehmed Bey'in de bulunduğu Türk beyleri, Emîr Çoban'ın 1318'de Anadolu'ya vali tayin ettiği oğlu Demirtaş'ı (Timurtas) tanımayıp yeniden istiklallerini ilân ettiler. Mehmed Bey Sultandağı, Çay, İshaklı ve Bolvadin'i alarak topraklarını daha da genişletti. Bolvadin'de yaptırdığı Çarşı Camii'nin kitâbesinde Mehmed Bey'in "emîr-ü'l-a'zam" unvanını ve "Mübârizüddin" lakabını kullandığı görülmektedir.

Eşrefoğlu Mehmed Bey 1320 yılında ölünce yerine oğlu II. Süleyman geçti. O sıralarda Konya'yı Karamanlılar'ın elinden alan Demirtaş Anadolu'yu istediği gibi idareye başlamış, iki yıl sonra da kendi adına para bastırıp hutbe okutarak istiklâlini, hatta "mehdî-i âhir zamân" olduğunu ilân etmişti. Türkmen beyliklerinin bağımsızlığını tehdit eden bu olayı, Eşrefoğlu II. Süleyman ile Hamidoğlu Feleküddin Dündar beyler babası Emîr Çoban'la İlhanlı Hükümdarı Ebû Said Bahadır Han'a şikâyet ettiler. Bunun üzerine babası tarafından Tebriz'e götürülen Demirtaş'ı Ebû Said affederek tekrar Anadolu genel valiliğine getirdi. An-

cak bir süre sonra İlhanlı Devleti ile bağlarını keserek bağımsızlıklarını ilân eden Türkmen beyliklerine karşı şiddete başvuran Demirtaş Beyşehir'e girerek vakitle kendisini şikâyet eden Süleyman Şah'ı öldürttü (9 Ekim 1326).

Bu olaydan sonra bir daha toparlanamayan Eşrefoğlu Beyliği'ne ait Beyşehir, Seydişehir, Akşehir ve yöresi Hamidoğulları tarafından zaptedilmiş, öteki topraklar ise Sâhib Ataoğulları ve Karamanoğulları arasında paylaşılmıştır. Yaklaşık kırk yıl süren Eşrefoğulları Beyliği İbn Fazlullah el-Ömerî'ye göre almış beş şehir, 70.000 süvariye sahipti.

Eşrefoğlu beyleri imar işlerine büyük önem vermişlerdir. Beyliğin kurucusu olan Seyfeddin Süleyman'ın burada yaptırdığı Eşrefoğlu Camii Anadolu Selçuklu sanatının en güzel örneklerinden biridir. Süleyman Bey caminin yanında bir çifte hamamla otuz bir dükkândan oluşan bir bedesten, bu çarşının güney kısmına bitişik üç kapılı, altı kubbeli bir han, bir imaret ve kendisi için de bir türbe yaptırmıştır. Biraktığı vakıfnâme'ye göre Süleyman Bey iplikçi ve dokumacı esnafının bulunduğu bedesteni, cami ve hanın etrafındaki dükkânları, büyük hamamı, ayrıca yirmi dükkânla iki değirmeni vakfetmiştir. Bütün bu emlâkin geliri 12.000 dirhem olup bunun beşte biri, yaptırdığı caminin mütevellisi olan Mehmed ve Eşref adındaki oğulları ile onların evlât ve torunlarına tahsis edilmiştir. Caminin bitişigindeki türbede rivayete göre kendisininkinden başka karısı ve küçük oğlu Eşref'in mezarları bulunmaktadır. Seyfeddin Süleyman Bey,

beyliğin merkezi olan Beyşehir'de 697'de (1297-98) II. Gıyâseddin Mesud, iki yıl sonra da III. Alâeddin Keykubad adına gümüş sikkeler kestirmiştir.

Mübârizüddin Mehmed Bey Bolvadin'de 1320'de yaptırdığı Çarşı Camii'nden başka Akşehir'de de bir cami inşa ettirmişti. Âlimleri ve şairleri himaye eden Mehmed Bey adına Şemseddin Muhammed Tüsterî 1310'da *el-Fuşûl-ü'l-Eşrefiyye* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2445) adlı felsefî bir eser yazmış, Konyalı Kemalüddin de 1320'de *Teğâirü'l-menâşib* adında bir inşa kitabı kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Selçuknâme: Anadolu Selçukluların Devleti Tarihi (trc. ve nşr. F. Nafiz Uzluk), Ankara 1952, s. 59, 63, 65, 69-73, 82-88, 93; Aksarâyî, *Müsameretü'l-ağbâr*, s. 270-271, 311-312; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik* (Taeschner), s. 31; Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, II, 309, 323, 341, 346; S. Lane Poole, *Düvel-i İslâmiyye* (trc. Halil Edhem), İstanbul 1927, s. 287-288; Zambaur, *Manuel*, s. 154; M. Yavuz Süslü, *Eşref Oğulları Tarihi-Beyşehir Kilavuzu*, Konya 1934; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 7, 43, 58-61, 65, 152, 203, 229, 235-236; a.m.f., *Kitabeler II*, İstanbul 1929, s. 46-49, 183-242, 244; a.m.f., "Emir Çoban Saldoz ve Demirtaş", *TTK Belleten*, XXXI/124 (1967), s. 628; Konyalı, *Akşehir*, s. 52-59; Ömer Tekin — Recep Bilginer, *Beyşehir ve Eşref Oğulları*, Eskişehir 1945; H. Nihal Atsız, *Osmanlı Tarihine Ait Takvimler*, İstanbul 1961, s. 18; Şerefeddin Erel, *Nâdir Birkaç Sikkeler*, İstanbul 1963, s. 18-19; Artuk, *İslâmî Sikkeler Kataloğu*, I, 438-439; Cl. Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler* (trc. Yıldız Moran), İstanbul 1979, s. 282, 288, 290-291, 297-298, 340; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1984, s. 560, 584, 589-590, 595, 605-606, 618, 625, 646; a.m.f., *Tarihî Takvimler*, Ankara 1984, s. 13; Erdoğan Mercil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Ankara 1991, s. 295; Halil Edhem, "Anadolu'da İslâmî Kitâbeler", *TOEM*, V/27 (1330), s. 139-146; Âli, "Eşref Oğulları Hakkında Birkaç Söz", a.e., V/28 (1330), s. 251-256; Yılmaz Önge, "Konya-Beyşehir'de Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı", *VD*, VII (1968), s. 139-144; Barbara Fleming, "Türkler-Anadolu Beylikleri", *İA*, XII/2, s. 282.

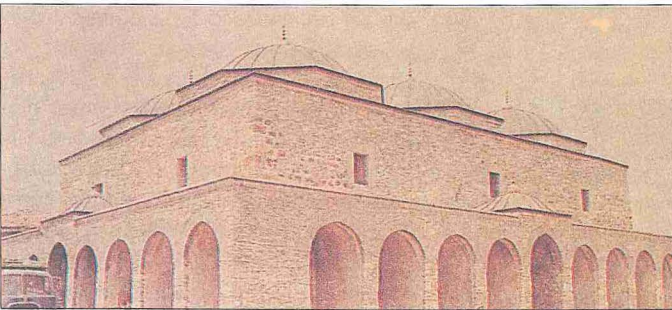
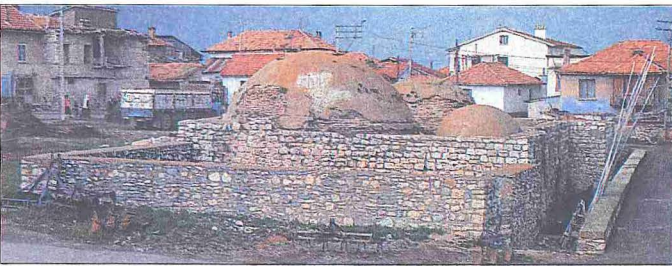
SAİT KOFOĞLU

EŞREFZÂDE AHMED ZİYÂEDDİN

(ö. 1198/1784)

**Gülzâr-ı Sulehâ adlı
eseriyle tanınan mutasavvıf.**

1161'de (1748) Bursa'da doğdu. Babası Eşrefzâde Mehmed Fahreddin Efendi'dir. İlk dinî bilgilerini ailesinden aldı, döneminin âlim ve sanatkarlarından faydalandı. Kaltakçızâde Halil Efendi'den hüsn-i hat icâzeti aldı. Tasavvufî eğitimi, *Zübdetü'l-beyân* adlı tefsirin sa-

Eşrefoğulları'na
ait mimari
eserlerden
Beyşehir
Bedesteni
ve Hamamı